

1. - UNA COMMEMORACIÓ

L'any 1932, als rodals d'Olot, a la Fageda d'En Jordà poetitzada per l'immortal Joan Maragall, hi fou alçat un memorial de pedra dedicat al poeta, **d'acord amb un projecte iniciat el 1922, un rústec i modest monument monolític dedicat a la memòria del gran poeta**, escriu l'eminent historiador olotí, el doctor Joaquim Danés i Torras (1).

Olot festejà el dia 8 de desembre de 1982 aquesta realització, que va haver d'esperar onze anys —els de la primera dictadura d'aquest segle— a fi que el projecte quallés definitivament. El solemne recordatori consistí a celebrar el centenari de l'erecció del monòlit en un acte organitzat per la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Girona i els Ajuntaments d'Olot, Santa Pau i les Preses, en els termes dels quals és enclavada la cèlebre Fageda (2).

olot i maragall

(1) Cf. **Llibre d'Olot** (Barcelona: Ed. Selecta, 1960, 2ona. ed), pp. 76 i 200. El doctor Danés, però, afirma que fou eregit definitivament el 1933. Es tracta, òbviament d'una errata, com em corroborà un dels seus fills. La inscripció del monòlit fa així: SAGRAT A/ LA MEMÒRIA/ DE JOAN/ MARAGALL/// OLOT/ LO SETEMBRE/MCMXXXII. Cf. en aquest sentit CAPDEVILA i MASÓ, J. M.: **Olot i en Maragall** dins el Setmanari **La Comarca d'Olot** núm. 192 (25-XI-1982), pp. 12-13. Cf. també els antics setmanaris **Misión** (núms. 248 a 255) i **¡Arriba España!** (núms. 1.092 a 1.099) de 1960, any en què la ciutat d'Olot celebrà també el centenari de la naixença del poeta.

(2) Els Serveis Territorials de Cultura de la Generalitat i de la Diputació de Girona, editaren amb aquest motiu un **programa** (Olot: Aubert impressor, 1982), on es poden trobar diversos reculls de premsa de les antigues publicacions **La Ciutat d'Olot** i **El deber**, corresponents a la festa de 1932, i també de la premsa olotina de 1960, la qual glosà la celebració del centenari del naixement del poeta. Quant a la festa de 1932 cal dir que en l'esmentat **programa** no s'hi esmenta el comitè d'honor que històricament no pot romandre a l'oblit. Era format per l'Honorable Senyor F. Macià, President de la Generalitat de Catalunya, i els senyors Ventura Gassol (Conseller de Cultura), Jaume Serra Hunter (Rector de la Universitat de Barcelona), J. M. López-Picó, Carles Rahola, Josep M. Capdevila i els membres de l'I.E.C. Carles Riba i Manuel de Montoliu. En canvi el Comitè Executiu estava format, aquell 1932, pels senyors Joan de Gargenta (Alcalde-President), Ramon Borràs (Vice-president), Josep Munteis (Tresorer), J. M. Capdevila (Arxiver), Raimon Vayreda (Secretari), Joan Teixidor (Vice-secretari) i els vocals Iu Pascual, Sebastià Ortiz i Miquel Andorrà. Quant a la celebració del centenari del naixement de Maragall, l'any 1960, la capital de

per
LLUÍS BUSQUETS i GRABULOSA

En el monument, des d'aquell dia s'hi pot llegir, en una placa de bronze, el poema **La Fageda d'En Jordà** (3) que segella no sols la relació amb les terres garrotxines del gran poeta de Sant Gervasi, sinó una veritable fita en la seva evolució espiritual com ens proposem d'explicar (4).

2. - MARAGALL I OLOT

Josep M. Capdevila ens diu que va conèixer Joan Maragall i Gorina al **Firal d'Olot, quan tenia quinze anys** (5), això és el 1907, data en que consta que passà a la capital de la Garrotxa des de primers d'agost, fent moltes excursions pels seus voltants: Santa Pau, Prat de Cuní, Verntallat, la Fageda d'En Jordà, Batet... No sembla arriscat pensar que l'espectacle estien de les tonalitats verdes dels faigs l'impressionaren des de la seva primera contemplació. El que desconexim és quan fou aquesta. Se sol dir que el poema **La Fageda d'En Jordà** fou escrit a Barcelona el 19 d'octubre de 1908, però l'autògraf

la Garrotxa evocà la memòria del nostre gran poeta en un cicle de conferències pronunciades exactament el 29-7, 5-8, 12-8, 19-8, 26-8 i 2-9 de 1960, resumides en català al setmanari **Misión**, tot i que el programa de cloenda d'aquest cicle, tot ell ebocat a la festa del dia 4 de setembre de 1960, era fet en català i sense cap mena de clandestinitat car s'hi remercia explícitament la col·laboració de les autoritats d'aquell moment. En aquesta festa hi destacava una conferència de Josep M. de Sagarra —un text més que interessant de tenir a mà, sobretot ara que els seus biògrafs el consideren un antimaragallià (cf. PERMANYER, Ll.: **Sagarra, vist pels seus íntims**, Edhasa, Barcelona, 1982, pp. 15 i 25) i l'al·locució d'Octavi Saltor. Cal assenyalar que en l'esmentat programa, tant en l'article de M. de Garganta com en la biografia resumida del poeta, es data la segona estada a Olot de Maragall el 1908, quan segons Joan B. Solervicens, encarregat per la família de posar ordre amb valor normatiu a la biografia del gran poeta, com explicarem més avall, data de 1907.

(3) En el bronze s'espaija dues vegades el poema, després del vers 6è i després del vers 10è, en contra de l'edició duta a terme pels fills del poeta que el dona sense cap espai.

(4) Alguns dels parlaments dels actes de la commemoració de 1982, tots ells radiats per Ràdio Olot en connexió amb emissores de Barcelona, i exactament els dels senyors Arcadi Calzada, President de la Diputació de Girona, Miquel de Garganta i Joan Teixidor, es troben publicats al setmanari **La Comarca d'Olot**, núm. 196 (1982), pp. 17-21.

(5) **Obres completes. Vol. I. Poesies** (Barcelona: Edició dels Fills de Joan Maragall, 1929), p. 31.

manuscrit sembla que s'ha perdut i, per tant, ens movem en un terreny sense documentació de primer grau. Mercè Devesa, per exemple, esposa de Josep M. de Sagarra i olotina, escriu que Maragall el va escriure, mogut per la impressió que li causà el bosc de faigs, dins la Fageda mateix (6), contra molts d'altres testimonis (7). Ens trobem, doncs, en un terreny delicat i relliscós.

Ningú no sap quins són els mòbils recòndits que dins l'esperit d'un poeta mouen els seus ressorts de creació, però si haguéssim de posar unes monjoies que limitessin el seu procés creatiu pel que fa a l'esmentat poema de **La Fageda...**, des d'aquesta inconeguda primera contemplació com a **termino a quo** fins al **termino ad quem** del febrer de 1911, moment de la publicació del poema en el llibre **Seqüències**, ens trobaríem obligats en amollonar un període d'or el qual, en la seva dinàmica creativa, aniria des de l'estiu de 1907 fins al de 1909, últim en què Maragall, juntament amb els seus sogres fa estada a Olot, exactament des del 16 d'agost fins el 4 de setembre, després d'haver sojornat amb els seus fills des del 10 de juliol a Caldetes.

A Olot hi va fer estada, segons J. B. Solervicens, que fou encarregat per la família de fer una **Notícia biogràfica** del poeta amb «valor normatiu» (8), els estius de 1905, 1907, 1908 i 1909. El 1905 hi fou des d'últims d'agost al 20 de setembre i d'Olot estant renuncià a la candidatura de Diputat a Corts que li oferiren Prat de la Riba i Cambó i a Olot mateix va escriure el **Pòrtic al Cançoner** de Pijoan, el qual fou comissionat pels homes de la Lliga de convèncer Maragall d'acceptar el càrrec polític. El 31-VIII escriu a Antoni Roura, li pondera les excel·lències del nostre clima i li conta que Pijoan arribà a Olot malalt, passà un dia amb febre i **l'endemà ja estava bé i trempat**. És un estiu de treball —**li asseguro que he treballat aquí, aquesta temporada, molt més del que acostumo a Barcelona**, escriu el 18-IX a Francesc Pujols—, de noves coneixences que l'omplen, segons propi testimoni, **d'atencions i favors**. Maragall ha reemprendre la col·laboració al **Diario de Barcelona**, ara dirigit per M. dels Sants i Oliver; renúncia a la política activa però no pas a endegar opinions. Sembla que fou un estiu prou carregat com perquè puguem descartar aquest com el de la contemplació de la cèlebre Fageda.

(6) Cf. PERMANYER, Ll., o.c., en nota 2, p. 22.

(7) J. B. Solervicens, Miquel de Garganta a **Vinculació de Maragall a Olot**, dins el **Programa** esmentat en nota 2, i el seu mateix fill, Joan Antoni, coincideixen a datar la producció del poema a l'octubre de 1908, a Barcelona.

(8) Cf. JOAN MARAGALL, **Obres Completes**, «Biblioteca Perenne», 4 (Barcelona: Ed. Selecta, 1960).

El 1906 passa l'estiu entre Cauterets i Blanes. El 1907, torna a Olot, segons Solervicens, «a primers d'agost on el visita Roura». És una data oblidada per la majoria de biògrafs —així el programa dels Serveis Territorials de Cultura de la Generalitat, com ja hem dit—, però molt interessant perquè, seguint Solervicens «fa moltes excursions amb la família i amb els amics Roura i Josep Llimona». És possible que fins i tot treballés a Olot l'Elogi de la poesia. A finals d'agost de 1908 torna a ser-hi. Viu a la casa Domènech o **Quinta Justa**, construïda el 1890, número 7 del Passeig de Barcelona, llavors propietat d'un estiuenc barceloní. Per a molts és l'any que rep la impressió de la Fageda unida a una altra evocació, el lligam de les quals temptejarem d'explicar: la del comte Arnau.

Encara tornarà, com ja hem dit, l'estiu de 1909, a asserenar el seu esperit després dels esdeveniments de la Setmana Tràgica.

Uns temps tan curulls de vicissituds no podien deixar de tenir ressons en la seva ànima. No oblidem que el poema **La Fageda d'En Jordà** així com la tercera part d'**El comte Arnau** no es publicaran fins al febrer de 1911 en el seu llibre **Seqüències**. El fet d'afirmar la composició del poema de la Fageda el 1908, a Barcelona, sense dir on recolza aquesta asserció, en rigor deixa obert el dubte de si aquesta composició del poema fos ja la definitiva o més aviat s'ha de considerar un esborrany dut a terme per un mòbil inspirador —en aquells temps d'això se'n deia «monstres» —reelaborat en dates successives fins a la seva publicació. I nosaltres més aviat estem inclinats a pensar això darrer. Qui pensi que la teoria maragalliana de la «paraula viva» —entesa com un moment fort d'inspiració interior— està renyida amb la reelaboració dels poemes per part de Maragall mateix va errat de mig a mig (9).

3. - MARAGALL I OLOT, ABANS DEL PRIMER SOJORN DEL POETA

Maragall, però, abans de sojornar a Olot havia hagut de patir una certa hesitació del seu esperit a causa d'una obra que havia compost el mestre Manuel Giró i Ribé: **Montserrat**.

(9) Els dos únics poemes que esmentem en els apartats següents, a més de **La Fageda, d'En Jordà**, això és, **Montserrat** i la tercera part d'**El comte Arnau**, són una prova explícita d'aquesta reelaboració que sotmetia Maragall les seves composicions, abans de donar-les com a bones per a la impremta. Cf. **infra**, nota 16.

Joan Maragall (1860-1911), vist per R. Casas.

Les coses sembla que havien anat així: el mestre Giró (10) li havia demanat a Maragall una mena d'himne a Montserrat per musicar, una mena de composició religiosa i patriòtica a la vegada. Maragall, enemic d'aquesta mena d'en-càrrecs, declinà el compromís aduint el següent:

...la poca poesia que faig vol ésser sempre filla d'una impressió de realitat i al fer molt temps que no he rebut cap impressió de Montserrat, lamento molt no poder-ho fer.

Fins aquí, res d'estrany. Maragall és perfectament coherent amb la seva teoria de la **paraula viva**. Però Giró insistí i Maragall reconsiderà el determini que havia pres, car

...es tractava del mestre Giró a qui conec i estimo de fa molts d'anys.

(10) Nat a Lleida el 1848 i el 1873 s'installà a París amb èxit. Retornat a Barcelona el 1885 fou autor d'òperes, ballets i obres simfòniques, corals i de cambra. Morí a Barcelona el 1916.

Al capdavant Maragall li trametia una composició de tres estrofes, inèdita fins ara, que fa així:

MONTSERRAT

*Montserrat, Montserrat,
Muntanya Santa dels Catalans.
A tu venim —glatint l'anhel
a tes altures— per gosar-hi (11)
el gran espai,
la llum del cel.
Montserrat, Montserrat...
Entre els teus turons
hi ha una Verge negra;
quan la fosca neix,
quan les boires vénen
s'alça un místich cant
de dins les tenebres;
cauen els fidels
de genolls en terra.
Montserrat, Montserrat...
Mai que la pàtria nostra
ens poguéssim oblidar;
oent turons hi ha en tes autures
per poder-la contemplar
que amorosa ens obra els braços
des dels Pirineus al mar.
Montserrat, Montserrat... (12).*

El mestre Giró ja en tenir prou, encara que trobà la composició una mica curta. Maragall havia deixat clar, que a ell no li acabava de fer el pes: **Sense** modestia: són versos d'encàrrec i **prou** (13). El compositor, però, li remercià els versos, li comunicà que aniria a Olot on treballaria la música i que en tornar ja li deixaria veure el resultat.

En ple procés creatiu, d'Olot estant, cau a les mans d'En Giró un diari amb una recensió d'un llibre del Canonge Collell (14), on troba reproduïda una esparsa del poeta osonenc que empra per afegir a la composició de Maragall. Fa així:

*Alça el cap Catalunya estimada
que una terra amb sang d'hèroes regada
no pot ésser esclava jamai.*

(11) Gosar-hi: gaudir-hi.

(12) Tant el poema com tota la documentació relativa a les relacions Maragall - Canonge Collell - Mestre M. Giró - Orfeó Popular Olotí, els dec a Joan Casulà, prohoms olotí, cronista oficial de la Ciutat, editor, col·leccionista i erudit en història olotina i catalana, a qui vull remerciat d'aquí estant.

(13) Heus ací un testimoni en contradicció flagrant amb la teoria maragalliana de la **paraula viva** i potser per això els editors l'han suprimit de l'**Obra Completa** de l'insigne literat.

(14) El canonge Collell, nascut a Vic el 1846, prengué part en les campanyes religioses i polítiques

Sense pensar-s'ho dues vegades escriví a Maragall demanant-li permís per fer aquell afegit que li havia vingut com l'anell al dit. Maragall li respon que li sembla bé, però que a qui ho ha de consultar és al canonge Collell. Giró li explica apassionadament els seus plans: voldria que Maragall o algú altre traduís tota la composició al castellà a fi que el seu cor la pogués cantar per tota la península convertint l'obra en una mena d'himne general en pro de Catalunya, si fos necessari canviant la paraula **Catalunya** de l'esparsa de Collell per la de **Pàtria**. Fins i tot pensa que en el Congrés Catòlic de Tarragona que es prepara, la Comissió la podria acceptar com a himne oficial i com que el canonge Collell és a la comissió preparatòria de l'esmentat congrés tarragoní i Maragall l'havia conegut al Saló de Cent després de ser-li atorgada l'Englantina als Jocs Florals de 1894 per **La sardana**, encara li demana que li faci un pas perquè els seus anhels es puguin convertir en realitat.

de l'època i adquirí fama de polemista formidable. Fou un típic personatge de la Renaixença i un dels fundadors de **La Veu de Montserrat** (1878), **La Veu de Catalunya** i l'Esbart de Vic. Mestre en Gai Saber rera brillants èxits en els Jocs Florals de Barcelona, etc. presidí el 1887, 1908 i 1925. El 1900 publicà un article contra Dato i fou processat. Més endavant combatiria la reforma lingüística dels de **L'Avenç** i de **Fabra**. No sabem la recensió de quin dels seus llibres va llegir Giró. La seva poesia, tret del vessant satírico-didàctic, era de filiació romàntica i de caràcter històrico-patriòtic (així **Floràlia**, llibre publicat el 1894 i del qual segurament Giró en llegeix la ressenya). A part de les seves obres de teatre, cal esmentar **Memòries d'un noi de Vic** (1908), **Del meu fadrinatge** (1920), **Dels meus records africans** (1921) així com els epistolaris amb el Bisbe Torras i Bages (**Dulcis amicitia**, 1926) i Verdaguer (**Carteig històric**, 1929). Mossèn Jaume Collell pertany a l'així anomenada «generació de la Restauració» dins del moviment de la Renaixença, en oposició a la «generació romàntica» dels Milà, Rubió, Cortada, etc. i a la «floralesca» dels Bofarull, Balaguer i Aguiló. Aquesta generació està formada per escriptors nascuts entre el 39 i el 50, que apareixen en escena després del parèntesi 68-74 i porten a la cristallització la Renaixença. Als noms de Narcís Oller, J. Verdaguer, Àngel Guimerà, caldria afegir-hi els d'E. Vilanova, J. Pin i Soler, V. Almirall, F. Pelagi Briz, F. Matheu i el del mateix Collell, que morí el 1932. És inexplicable com el cinquantenari de la seva mort ha passat absolutament desapercbut en la societat catalana i fins i tot en la **Nadala** de la Fundació «Jaume I» de 1982, que està dedicada precisament a commemorar la Renaixença. Cf. E. JUNYENT, **El canónigo Jaume Collell i Bancells, 1846-1932** (Vic, 1946).

La Fageda d'en Jordà, protagonista de la poesia maragalliana

Ja tenim que Maragall, el 26 de setembre de 1894, escriu al Canonge explicant-li com ha d'anar tot aquell afer, fil per randa en una carta que consta en l'Arxiu Joan Casulà d'Olot, però que no es troba, que jo sàpiga, en el seu epistolari. Maragall li demana a Collell com valora ell les tres coses, això és, l'afegiment, la traducció i l'execució de tot plegat.

Seguim la seva missiva. Quant al primer punt, tot i que escriu:

En quant a mi grans mercès d'anar amb tant bona companyia i en quan a vostè jo no se fins a quin punt la combinació pugui agradar-li.

Lamenta no haver sabut aconsellar al músic d'haver pres una poesia sencera de Collell, la qual cosa hauria anat millor per al canonge, que per al mestre, per la música, per a la poesia i per a ell mateix, doncs:

...ara no em veuria en aquests entrebancs en els que sóc completament novell.

I rebla el clau escrivint:

Déu nos guard d'un ja està fet. Amb molt de gust retiraria ara la meua lletra perquè en Giró treballés sobre altra de vostè del tot, si no estés feta ja la música i en Giró no pogués atribuir-ho a una susceptibilitat ridícula i que tractant-se d'una cosa de vostè fins seria en mi un pecat.

Maragall, doncs, no vol que Giró no es pensi que ell no desitja anar de bracet amb Collell. Per això vol saber de quin jui és el canonge:

Li prego que h'ho digui amb tota franquesa i llibertat; de tots modos li haig de quedar agraït i content de què es digni contestar-me.

La composició que Giró ha fet a Olot, doncs, ha anguniejat Maragall. La carta acaba així:

Vulgui, doncs, treure'm d'angúnies, estimat mestre; i digui'm —clar i català— com vostè sap fer-ho, què en pensa de tot això. Dissimuli que jo, sense voler per'xò, l'hagi ficat per cortadat i inexperiència en semblant semanaiat y mani a son afm. deixeble y voldria poder dir amich.

JOAN MARAGALL

Segons la meua font d'informació, el Canonge Collell fou de l'opinió de suprimir l'afegitó i deixar la composició només de Maragall, però sembla que el mestre Giró se sortí amb la seva (15).

La composició **Montserrat** fou estrenada pel cor de l'Orfeó Popular olotí, el dia de Santa Cecília de 1914. L'esmentat Orfeó fou premiat en

(15) Quant a la traducció i a l'execució de l'himne en el Congrés tarragoní, és una qüestió oberta, encara, a la investigació.

un aplec d'orfeons Catalans —de moment en desconec la data, però no el fet—, gràcies, entre altres coses, a la interpretació d'aquest himne, al qual es convertí en una peça que s'interpretava en totes les festes solemnes. Així m'ho confirma el meu pare, que havia cantat en l'Orfeó olotí. Per pressió de l'Institut Olotí de les Arts, les Ciències i les Lletres, la primitiva composició del mestre Giró feta per a veus d'homes, es passà a veus mixtes. El 1916 l'Orfeó Popular Olotí l'interpretà a Montserrat i, entre el públic, sense que ho sabessin, hi havia el mestre Giró s'emocionà tant en sentir-la que lliurà la propietat de l'obra i l'exclusiva de poder-la cantar a l'esmentat Orfeó. Mort sense haver-ne deixat escriptura, segons testimoni de Mossèn Fèlix Farró i Vilanova, director del cor de cantaires, es presentà a Olot la seva germana, per a confirmar el llegat.

4. - MARAGALL, OLOT, EL TOMBANT DEL SEGLE, «EL COMTE ARNAU» i «LA FAGEDA D'EN JORDÀ»

Penso ens hem avançat molt. Descartat el 1905, com a estiu de treball —era el primer que Maragall passava a Olot—, el 1907 Maragall torna a Olot i fa moltes excursions pels seus voltants. L'estiu següent hi torna.

De l'1 de setembre de 1908, precisament, data la carta tramesa des d'Olot a Josep Pijoan. Entre d'altres coses, escriu:

"...aquí a Olot, ningú m'ha turmentat; tot entregat a les nenes les porto a passeig pels volts, llegim un xic Bossuet, Plutarque... i com els agrada Homer!

I és en aquesta missiva on confessa que li «ha tornat a aparèixer el Comte Arnau, que ja em pensava d'haver-lo llençat per sempre més a sa eterna via» (16).

(16) Cf. J. M., *Obres completes*, o.c., p. 1.049. A J. Pijoan, precisament, li tramet cinquanta-un versos d'aquesta tercera part d'El Comte Arnau, els quals, si els comparem amb els de l'edició definitiva, els quatre primers corresponen amb plena exactitud, mentre del cinquè al cinquanta-i-unè d'aquesta tramesa a l'amic corresponen als versos 29-77 de la versió definitiva. És a dir, a la versió que des d'Olot envia a Pijoan, Maragall hi afegí els dotze versos de l'Arnau que madura tot aprenent la llei de l'amor com un cep amb molta fruita/ que es dobla al pes de sa dolçor i tota la protesta d'Adelaisa, la qual, coherent amb les promeses del primer Arnau, li rebutja la redempció que li ofereix (amor que es paga com un deure/ ni grat te'n sento, queda-te'l). Maragall, doncs, sense contradir les seves teories, reelabora la composició com hem insinuat abans en notes 9 i 11.

Aquesta és una dada important que glossarem més avall. De moment, fixem-nos que la ciutat d'Olot havia estat lligada profundament a la vida de Maragall. En ella renuncià a un càrrec polític el 1905 i en ella, el 1909, reposà el seu esperit del trasbals de la Setmana Tràgica barcelonina. Així mateix s'expressava el seu fill en el parlament el dia de la commemoració en el qual, entre altres coses, va explicar que el poema «La Fageda d'En Jordà» segurament sortí d'unes converses que ell va tenir en aquell lloc amb les seves filles, l'estiu de 1908; es guardarien unes cartes de les noies a la seva mare on el nucli del poema sembla ser-hi present (17).

Sigui com sigui, tenim que la poesia «La Fageda d'En Jordà» i les seves estades a Olot van lligades íntimament a l'evolució d'«El comte Arnau» maragallià: ambdues composicions van prendre forma en un temps de trasbals per a l'esperit del poeta, pocs anys abans de morir, Serrahima mateix, un dels seus biògrafs, escriu que el poema de la Fageda és:

...una altra imatge de la soledat que va esdevenint en Maragall un tema central (18).

El procés interior que mou el poeta a compondre el final de la història del seu comte i l'intens poema «La Fageda d'En Jordà», estan, doncs, units en el temps, en la vivència i en l'espai geogràfic garrotxí.

L'època era densa d'esdeveniments per a un home d'esperit atent com Maragall, els quals es poden veure reflectits en altres peces del llibre *Seqüències* (1911), on publica *La Fageda d'En Jordà*, sobretot en *Represa d'Haidé i altres*, *Oda nova a Barcelona*, el cèlebre *Cant espiritual* i

17) El senyor Joan Antoni Maragall, fill del poeta, en l'esmentat parlament del dia 8-12-1982,

també va dir que, a Olot, Maragall hi havia escrit l'Escòlium final de la segona part d'El Comte Arnau. Aquesta afirmació, que lliga encara més el poema del comte damnat a la capital de la Garrotxa, o és errònia —el fill del poeta podria haver confós l'Escòlium amb la tercera part (aquesta sí, escrita a Olot segons la documentació esmentada en la nota anterior)— o contradueix l'actual crítica que dona la segona part del poema com acabada abans del 1905, quan Maragall només podria haver-la escrita el 1905 (Cf. pròleg de MARFANY J. LL., a *El Comte Arnau*, Cil. «Antologia Catalana», 71, Ed. 62, Barcelona, 1981, tercera ed., p. 14, i també del mateix autor, *Sobre l'evolució ideològica de Maragall, a Aspectes del Modernisme*, Curial, Barcelona, 1981, p. 165).

(18) SERRAHIMA, M.: *Vida i obra de Joan Maragall*, Col. «Les Eines de butxaca», 15 (Barcelona. Laia, 1981), p. 126.

l'esmentat **La fi del comte Arnau**. El llibre —seguít d'inspiracions (carta a Rahola, 23-I-1911) ...és petit; de moments de poesia que jo senti fortament, en tinc pocs, i no vull fixar en vers sinó aquests (carta a Lluís, 20-II-1911— serà gairebé una cloenda d'aquella **Oda infinita** publicada a **Poesies** (1895) amb què havia iniciat la seva tasca poètica.

De fet, ja des de l'inici de segle la veu de Maragall es feia escoltar. **Visions i cants** (1900) emmarca la seva postura dins d'un lúcid regeneracionisme capaç de denunciar les xacres de la societat de la Restauració, com ha demostrat Marfany (19). Aquest regeneracionisme però, coincideix amb els primers estadis d'elaboració d'una ideologia nacionalista. Fixem-nos en algunes fites d'aquest llarg camí. El Primer Congrés Catalanista (1880) suposa la unió dels homes de Valentí Almirall i de «La Renaixença», amb els del Centre Català (1882), embrió de la futura «Lliga de Catalunya» (1886). El 1883, el Congrés Regional Federalista de Catalunya aprova un projecte de Constitució de l'Estat Català (el primer projecte d'Estatut d'Autonomia, i, fins avui, exceptuada la Constitució Provisional de la República Catalana de L'Hvn del 1928, el més progressista!). La Unió Catalanista —fundada el 1891, presidida per Domènech i Montaner i amb en Prat de la Riba com a secretari—, aprova les Bases per a la Constitució Regional Catalana (Bases de Manresa, 1892) i juntament amb la burgesia de la Unió Regionalista (1898), llavors desenganyada d'haver-se adherit al programa regeneracionista de Silvela i Polavieja, portarà a terme la Lliga Regionalista (1901), tot i l'escissió dels del Centre Nacional català (1899).

Són anys crucials. Maragall potser havia acabat també desenganyat, com tants d'altres regeneracionistes, si interiorment no hagués integrat el component nacionalista en un dels estadis de la seva elaboració. Si els de «L'Avenç», Prat de la Riba, Duran, etc., pretenien subministrar les bases teòriques d'aquest nacionalisme, ell hi volgué contribuir creant-ne les formes emotives: els mites i els himnes, les **visions** i els **cants**. El 1897 Maragall havia escrit:

"La qüestió per a Catalunya és europeitzar-se tallant més o menys la corda que la lliga amb "la Morta" —i la Morta", és, òbviament, Espanya—. El viure és el primer dever. Qui no vulgui seguir que no segueixi. Per a Espanya ha arribat allò de "¡Sálvese quien pueda!"

(19) MARFANY, J. - LI.: **Maragall, poeta regeneracionista** dins **Aspectes del modernisme**, o.c., pp. 99-121.

En altres paraules —i això és molt clar en **Els trescants de la guerra**—, caldria que Catalunya fer plorar Espanya vivint ella, i ni que fos per reacció, esdevenir-ne un dels seus instruments regeneradors.

Transformar radicalment Espanya sense cap mena de trencadissa a Catalunya, era, però, una utopia o una contradicció abocada al fracàs. Això queda palès si ens adonem que els dos moviments més puixants i populars en el tombant de segle eren el catalanisme i l'obrerisme i si bé ambdós havien nascut bessons en tant que revolucionaris —tant un com l'altre pretenien canviar les estructures de l'Estat—, l'evolució de cadascun d'ells esdevindrà a manera de dues línies paral·leles, plenes de contradiccions, fins al punt que, amb els anys, el catalanisme sacrificaria el nacionalisme en favor del conservadorisme i l'obrerisme també ho acabaria fent, embullat en unes lluites internes eixorques, sense programes a llarg termini.

Tornem-hi a parar esment: el 1901, en les eleccions generals convocades per Sagasta, guanya la candidatura dels «Quatre Presidents», però el 1904, contra l'acord de boicotejar la visita d'Alfons XIII, els possibilistes de la Lliga que es presten a fer-li l'aleta obliguen els homes de l'ala esquerra a escindir-se en el qual seria el Centre Nacionalista Republicà. Quant a l'obrerisme, rera la vaga de 1902, arrabassant el moviment pels lerrouxistes, el 1903 desmonten la Lliga en les eleccions i en les municipals de 1905 arriben a controlar l'Ajuntament barceloní. El moviment unitari Solidaritat Catalana (1906), en el qual tan havia havia confiat Maragall, encara que fou capaç de guanyar les eleccions de 1907 deixant Lerroux sense acta de diputat, va ser poc menys que un miratge. La Setmana Tràgica (1909) estava a l'horitzó, a punt de fer retrunyir l'ànima del poeta amb commoció dolorosa, segons ens conten els qui el rodejaren (20). Durant aquests temps de vacil·lació i inquietud, Maragall passà els estius a Olot.

4.1. - L'EVOLUCIÓ D'«EL COMTE ARNAU»

En el llibre que ell publica just en començar el nou segle, enmig de les **Visions**, apareix un personatge que l'escriptor hauria d'anar poetitzant, en una evolució que ha estat un veritable cavall de batalla per a la crítica, al llarg dels anys: el Comte Arnau. La segona part del poema es publicaria el 1906 i, l'última, el 1911.

(20) BENET, J.: **Maragall i la Setmana Tràgica**, col. «Llibres a l'abast», 15 (Barcelona. Ed. 62, 1968, quarta ed.).

maragall

HOMENATGE D'OLOT A EN JOAN MARAGALL

PROGRAMA DELS FESTEIGS

OLOT: 10 DE SETEMBRE
DE MCMXXXII

*L'any 1932 Olot homenatjà Maragall i erigi el monòlit-
record a la Fageda d'en Jordà.*

El comte Arnau de 1900 —vitalista i ar-
rauxat, possiblement sota les influències de
Nietzsche, que Maragall tradueix— és molt dife-
rent del de 1906 i encara més del de 1911, pu-
blicat en el mateix llibre que «La Fageda d'En
Jordà».

L'Arnau de 1906, enllestit entre 1901 i 1904,
publicat a **Enllà**, i pres com a punt de crítica en
comparació amb **La Nacionalitat catalana** de
Prat per E. D'Ors (21), reflecteix el seu arren-
glerament amb el sector moderat del catalanis-
me polític, el sector de Cambó que propugnà
una política colaboracionista quan la visita d'Al-
fons XIII el 1904 i provocà la separació del Grup
d'Esquerra de la Lliga, per bé que encara, el
poeta, no quedés satisfet de la seva pròpia obra.
A **L'Escòlium** (22), posant en dialèctica les tres
vides —la dels sentits, la de l'esperit i l'eterna

o «de la gran resurrecció»— insinuarà ja l'Ar-
nau de 1911: ha de ser el poble senzill, la comu-
nitat, qui salvi l'individu.

Mentrestant, no deixarà de mantenir-se lú-
cid. El 1905, any de la crema del **¡Cu-cut!** i de
La Veu, des d'Olot, declina la candidatura de
Diputat a Corts que li ofereixen Prat i Cambó;
quan l'esperançador esclat de Solidaritat, el seu
anhel espetega en articles com **L'alçament**, de la
mateixa manera que sap cridar els polítics a
l'ordre quan la Solidaritat es desfà en articles
com **A En Cambó i els altres**. El seu ideal ibèric
no era pas integrador, sinó federatiu: cadascú
hi portaria el que tingués, però es mantindria
plenament ell. Per això, Maragall-Arnau esdevé
conscientment

...un despert entre els adormits.

La tensió individu concret-massa irreflexiva,
tòpica i típica del modernisme, es fa palesa so-
bretot després de la desfeta de Solidaritat, de la
fragmentació del catalanisme polític i de la Set-
mana Tràgica i les seves seqüeles. (No oblidem
que rera l'incendi d'esglésies i convents, Mara-
gall es decidí a parlar invitat per Torras i Bages
i Prat de la Riba li censurarà l'article **La ciutat
del perdó**). Maragall es troba sol, ple de vida i
lucidesa, tal com havia començat en obtenir res-
só públic les seves paraules, convertit en un
geni individual, espiritualment rebel. Marfany ho
ha explicat detalladament (23).

4.2. - MARAGALL, ELS ÚLTIMS ANYS DE LA SEVA VIDA I «LA FAGEDA D'EN JORDÀ»

L'aldarull de 1909, la sentència a mort d'En
Ferrer i Guàrdia, la censura del seu article a
La Veu demanant perdó per a tothom (l'error
de Prat fou no preveure que els afusellaments
enderrocarien, a la curta, el govern Maura que
ell apuntalava), reclouen el poeta a casa seva
profundament descoratjat. El 1910 escriu que
l'aspiració:

*...a un estat espiritual de llibertat i de
puresa m'allunya de les passions perso-
nals i de les càbales a les quals la polí-
tica és sempre sotmesa.*

Una de les preocupacions dels seus dos o
tres darrers anys —no oblidem que morí el

(21) Cf. **Gloses** d'Eugeni d'Ors a **La Veu de Ca-
talunya** dels dies 27, 28, 29 i 30 de juliol de 1906.

(22) Potser compost a Olot, si el seu fill no s'er-
ra. Cf. el que hem dit abans, a la nota 17.

(23) Cf. **Sobre l'evolució ideològica de Joan Ma-
ragall**, o.c. en nota 17.

1911, l'any de la publicació de **Seqüències**— és explicar que la tensió del seu esperit és:

...lligar lo temporal a lo etern i lo etern a lo temporal... No encaro tota aquesta vida cap a l'altre com els místics ascetes. Sinó que sento aquesta i l'altre com una sola cosa; que molt d'aquesta serà viscuda en l'altre; que en l'altre haurem d'adobar o completar molt d'aquesta vivint-la encara en cert modo.

Aquesta soledat el porta a assumir la pròpia individualitat dolorosa com a redemptora de la col·lectivitat. **Nausica, Lo fidel comte Arnau i La Fageda d'En Jordà** —s'hagi escrit el 1908 o més tard, almenys quant a reelaboració (24)— són manifestacions paradigmàtiques del que diem. Tot tres s'editen el 1911, en el llibre **Seqüències**, on també s'hi troba el seu famós **Cant espiritual**. Es diria que amb aquest llibre el poeta porta a l'acabament tot de temes que havia encetat, fos interiorment per a ell mateix, fos exteriorment, per al públic que el seguia. De fet, poc abans de morir, confessava a Puig i Ferrater, la seva intenció de no escriure més versos. El desembre d'aquell mateix any el poeta era arrabassat a la «Major naixença».

Els setze decasíl·labs masculins de la nova rima **La Fageda d'En Jordà** tenien, en contrapunt amb amb **El comte Arnau**, que és un poema progressivament sofert i evolucionat, tenen el do de la intuïció breu, fugaç i impulsiva, la qual cosa no vol pas dir mancada d'intensitat, ans al contrari: són un reflex del darrer Maragall, la

vehemència i l'energia del qual s'han forjat i enriquit en el gressol del dolor i de la vida.

El poema comença amb una interpellació personal i acaba amb una exclamació optativa; entremig d'aquests dos pols hi ha un progrés poètic que va de la **impressió personal** a una **projecció simbòlica**, enteses a la manera de Sánchez Barbudo (25).

Qui havia estat capaç de sotmetre a prova els temes i les preocupacions renaixentistes —fou el pont de fusió amb el realisme que s'iniciava, segons C. Riba—, qui havia viscut les *tensions modernistes en la seva pròpia pell i acostant-se a les imatges centrals del simbolisme* —i **La Fageda d'En Jordà** en podria ser un bon exemple—, qui fou alhora místic i orientador, cantor visionari i definidor moral, va viure en terres gironines, a la Garrotxa, a Olot, les tensions del seu propi esperit en dinàmica, en uns estius crucials, durant els quals porta a terme, amb la serenor i la profunditat que aquells nostres paratges li oferiren, tot de temes i qüestions encetades al seu Sant Gervasi barceloní. Si el 1904 el mestre Giró el va fer vacillar en el seu esperit des d'Olot, el 1905 d'Olot estant decidiria no dedicar-se a la política professional. El 1907 tornà a Olot, on segurament hi treballà **l'Elogi de la Poesia** i on ja es va admirar dels seus encontorns. Hi tornaria encara l'any següent i, encara, a asserenar el seu esperit després de la Setmana Tràgica barcelonina. En aquests anys s'hi inspirà no sols per acabar en redempció la història del comte damnat, sinó per compondre un poema, un petit poema de setze versos, **La Fageda d'En Jordà** on sintetitzà més de cinquanta anys de tota la seva vida.

(24) Cf. en aquest sentit **supra**, nota 7.

(25) SÁNCHEZ BARBUDO, A.: **Los poemas de Antonio Machado** (Barcelona. Ed. Lumen, 1976, tercera ed.), pp. 120-121.